

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Admir Muratović, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: hfz, prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Ifet Aličković

Lektura: Samir Škrijelj

Štampa: Grafičar Užice

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islam-
ske studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

STATUS INOVACIJA U ISLAMU

Sažetak

Rad ima za cilj da donekle približi i pojasni značenje novotarija ili inovacija društvu, kao i stav islama prema njima. Kroz rad su predstavljeni najznačajniji vidovi tih pojava, njihov opis i klasifikacija, kao i stavovi i sud savremenih, ali i prijašnjih islamskih učenjaka. Imajući u vidu polemiku koja se vodi među akademskom zajednicom, ali i širom populacijom, važno je dati smjernice i predstaviti naučne principe kako neku pojavu tretirati, ocijeniti i prema njoj se ponijeti.

Najznačajnije riječi: novotarije, vjera, običaji, ljudi

Abstract

This paper aims to somewhat approximate and clarify the meaning of renewal or innovations in the society, as well as the attitude of Islam towards them. Through this research paper presented the most significant aspects of these occurrences, their description and classification, as well as the attitudes and judgments of contemporary and former Islamic scholars, are presented in the paper. Bearing in mind the controversy between the academic community and the wider population. It is important to give guidelines and present the scientific principles to treat, evaluate and accept the occurrence.

Uvod

Mnogo je govora i polemike o novotariji - bid'atu. Polemika je postojala

la i u davnim vremenima, a to iz razloga što svako vrijeme nosi svoje osobnosti i novine koje do tada nisu postojale. Kao posljedica suočavanja s tim novinama, ljudi su nailazili na dilemu kako postupiti?

Da li su te novine pojave o kojima je Poslanik a.s. upozoravao govoreći: "Čuvajte se novotarija", ili su po svojoj prirodi odlika vremena sa kojim se moramo suočiti i koje moramo tretirati.

Poslanik je rekao: „Svaka stvar koja se kosi sa nama je neprihvatljiva.“¹

Iz ovoga se razumije da svaka stvar koja nije suprotna Sunnetu ne smatra se neprihvatljivom i odbačenom. Islamski učenjaci su analizirali ovo pitanje i zauzeli su određene stavove koji se mogu svrstati u dvije kolone. Jedna je ona koja svaku inovaciju smatra zabranjenom novotarijom od koje se pošto-poto treba kloniti i čuvati i ona druga koja smatra da ne treba biti isključiv već svaku novinu treba dodatno analizirati, pa tek onda donijeti sud.

Naravno, razlog razilaženja učenjaka po ovom pitanju je način pristupa definisanju termina bid'at. Izučavanje ove problematike je od posebne važnosti za krajeve u kojima su muslimani u manjini ili su suočeni sa drugim vidovima asimilacijskih procesa gdje dolazi do posebnih interakcijskih procesa između članova različitih zajednica, pa tako i islamske. Ono što je jako bitno istaći jeste da se problematika novotarija ili inovacija nije pojavila samo u ovom vremenu, niti je naše savremeno doba osobeno po tom pitanju. Bilo je u svakom vremenu polemike, govora i analize pitanja novotarija i inovacija. Islamski učenjaci su uspostavili principe i pravila koja su nam dobra osnova da i mnoga današnja savremena pitanja rješavamo na osnovu tih principa.

I u ovom pitanju je neophodno slijediti maksimu Poslanika a.s. da je najbolja sredina - umjerenost. Negativno je i vrlo štetno podcijeniti neke tokove kroz koje prolazi islamski ummet, a koje su u direktnoj koliziji sa islamom i islamskim principima. Takve pojave se mogu nazvati zabranjenom novotarijom koju treba identifikovati, analizirati i zaustaviti. Ne može se ništa pravdati kao neophodno, neminovno ili potrebno samim tim ako se ustali ili se proglaši kao trend i moda, a da bude u suprotnosti

¹ Mutefekun alejhi, Buhari, *Sahih, Poglavlje Sulh*, 2:753, br. 2697, tom 7, str. 355; Muslim, *Sahih*, 3/1343, br. 1718

sa Šerijatom. Također je nedopustivo i štetno svaku novu stvar okarakterisati nepotrebnom, zabranjenom i kategorički je odbaciti. To nipošto nije u skladu sa intencijama Šerijata niti je u duhu islama.

O svim ovim pitanjima treba pomno razmisliti i na osnovu naučnih već ustaljenih šerijatskih principa analizirati. Ovaj rad ima za cilj da donekle približi i pojasni značenje novotarija ili inovacija, kako god da je zovemo, kao i da iznese stav prijašnjih i savremenih islamskih učenjaka po ovom pitanju.

Hadisi o novotarijama

Mnogo je hadiskih tekstova koji se bave inovacijom sa raznih aspekata. Od Džabira b. Abdullaha se prenosi da je rekao:

Resulullah a.s. bi pocrvenio kada bi držao hutbu i podigao bi glas i naljutio se, kao da upozorava na vojsku koja samo što nije napala ujutro i navečer. „Ja i Smak svijeta smo poslani kao ova dvojica“ (pokazujući kažiprst i srednji), pa kaže: „Najbolji govor je Allahov govor, a najbolja uputa je Muhammedova s.a.v.s. uputa, neka je na njega i njegovu porodicu selam i salavat. A najgora stvar je inovacija, svaka inovacija je novotarija, svaka novotarija je zabluda...“²

Hadis Irbada b. Sarije o novotariji:

Prenosi El-'Irbad ibn Sarija da je jedne prilike Vjerovjesnik s.a.v.s. održao vazi nasihat od koga su se srca smirila i oči zasuzile, pa su rekli: „O Božiji Poslaniče, kao da je to oproštajni vazi nasihat, pa te molimo da nas posavjetuješ.“ On tada reče: „Savjetujem vam da se bojite Allaha, da budete poslušni i pokorni, pa makar vam vođa bio i abesinski rob. Doista, onaj ko će od vas živjeti nakon mene vidjet će velika razilaženja. Tada se pridržavajte moga običaja (Sunneta) i običaja hulefaur-rašidina koji su upućeni na Pravi put. Toga se intenzivno pridržavajte. Pazite se novonastalih stvari, jer je svaka novonastala stvar novotarija (bid'at), a svaka novotarija je zabluda.“³

² Ibn Hiban, *Sahih*, 1/186, br. 10

³ Hakim, *Mustedrek*, 1/174, br. 329

Rekao je Kasim:

Čuo sam Aišu r.a. kako kaže: „Rekao je Allahov Poslanik a.s.: - Ko uvede novotariju u našu vjeru to je neprihvatljivo.“⁴

Definicija novotarije

Da bi dokučili koji od ova dva stava je ispravniji, moramo pojasniti značenje novotarije, podjelu i stavove islamskih učenjaka po tom pitanju.

Novotarija (bid'at) je izraz za radnju koja se suprotstavlja Šerijatu. Postoje i novotarije koje se ne sukobljavaju sa Šerijatom. U novotarijama koje se ne suprotstavljaju Šerijatu naši prethodnici nisu vidjeli ništa loše. Čak su neki od njih govorili da su to radnje koje približavaju Uzvišenom Allahu (kurubat).

Prenijeto je da su ljudi tokom Ramazana klanjali teravih namaz pojedinačno, pa ih je Omer r.a. okupio u džemat. Kada ih je ugledao, uzviknuo je: „Divna je ovo novotarija!“ Hasan el Basri je rekao: „Pričanje poučnih događaja, tj. kazivanja (el-kasas) je novotarija, a divne li novotarije! Koliko ima braće koja se okoriste i koliko dova koje se prime!“⁵

Jezička definicija novotarije

Novotarija u arapskom jeziku potiče iz korijena *ebde'a* što znači *uvesti nešto novo*. To je svaka pojava koja nema primjer koji joj prethodi. Ovaj termin se spominje u ajetu:

بَدِيعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

*Stvoritelj nebesa i zemlje, ili njihov Stvoritelj na početku, bez prethodnog stvaranja.*⁶

Bid'at označava svaku novonastalu pojavu koja nije imala svoje pret-

⁴ Mutefekun alejhi: Buhari, Poglavlje *Iza Kada El-Hakimu bidžurin* (Kada pogriješi vladar), 22/332; Muslim, Poglavlje *Nakdu Ahkam batile*, 9/188

⁵ Šta je to bid'at – novotarija, IIN, Preporod iz djela *El-Emru bil-ittiba'i ve'n-nehju anil-ibtida'i*, Kairo, s.a., 50-51. S arapskog preveli: hfz. Nedžad Čeman i mr. Almir Fatić

⁶ Kur'an, 2:117

hodno postojanje, bilo da je pozitivna ili negativna.⁷ Ovo je sa stanovišta jezičkog značenja dok sa stanovišta normativno-pravnog aspekta *bid'at* ima mnogo šire značenje.

Dakle, *bid'at* jezički znači pojavu koja može biti pokuđena i pohvaljena. Kaže se za čovjeka *bede'a*, što znači *uradio je nešto prvi*, bez prethodnog primjera.⁸

Terminološko značenje novotarije

Kod definisanja novotarija islamski učenjaci se svrstavaju u dvije osnovne grupe:

- Prva: oni koji na novotariju gledaju višestrano tako da kod govora o novotariji ili inovaciji podrazumijevaju sve postupke poslije Poslanika a.s., bilo da su pozitivni ili negativni. Od uvažene uleme ovog pravca izdvajaju se Imam Šafija, Ebu Davud Zahiri, neki učenjaci malikijskog mezheba, Karafi, Ibn Arabi i drugi. Imam Šafija je stava da svaka pojava nastala poslije Poslanikovog a.s. vremena pozitivna ako je pohvaljena, pa *bid'at hasene* znači pohvaljena novotarija. Dok je svaka pokuđena ili loša negativna pojava poslije Poslanika *bid'at seji'e* ili negativna novotarija.

- Druga grupa uleme smatra da termin *novotarija* označava djela koja su loša, negativna i zabranjena. Dakle, novotarija znači sve što je novina poslije Poslanika a.s. i samim tim je oprečno njegovom Sunnetu. Ovaj stav znači da kada se za nešto kaže da je novotarija onda se misli na negativnu, zabranjenu pojavu. A to što postoje pozitivne inovacije oni prihvataju samo u slučaju kada se na njihovu pozitivnost doslovce odnosi validan tekst, kao u primjeru gdje neki ashabi ili tabiini za neku pojavu kažu „divna li je novotarija“, ili nešto poput toga. Pripadnici ovog stava su ugledni učenjaci poput Ibn Redžeba, imama Šatibija, imama Zerkešija i drugih.⁹

Imam Ibn Redžeb u definiciji novotarija kaže: „Novotarija je sve ono što

⁷ Mahmud Harmuš, *El Bid'atu ve eseruha fi ihtilafi'l-ume*, Merkez el Ulumi-l-hadis Enebevi, Prvo izdanje, Bejrut - 2007, str. 82

⁸ Izet Ali Atije, *El Bid'atu tahdiduha ve mevkifuha el-islami minha*, Daru-l-kitabil-arabi, Bejrut, str. 157

⁹ *El Bid'atu ve eseruha fi ihtilafi'l-ume*, str. 86, vidi: *El Bid'atutahdiduha ve mevkifuha el-islami minha*, str. 15

nema argumenta i osnove u Šerijatu koji ga podupire. Ono što ima osnove u Šerijatu ne smatra se novotarijom, pa makar to u jeziku i značilo.“¹⁰

Imam Zerkeši u definisanju bid'ata kaže:

„Bid'at u Šerijatu označava negativnu pojavu.“ Pripadnici ovoga pravca uleme smatraju da kada se kaže *bid'at* misli se na negativnost, a nipošto na pojavu uopćeno. U prilog tome šejh Muhamed Behit u svom istraživanju ove oblasti dolazi do sljedećeg zaključka, pa kaže: „Šerijatski bid'at označava ono što je zabranjeno i negativno, dok označavanje bid'ata kao pozitivne i negativne pojave može biti samo u kontekstu jezičkog značenja koje je općenitije od onoga što označava šerijatski stav po ovom pitanju.“¹¹

Pojasnit ćemo detaljno u nastavku ovog rada argumentaciju različite interpretacije tekstova vezanih za novotariju.

Imam Kardavi u definisanju novotarija kaže: „U vjerskim stvarima koje su po svojoj prirodi strogo određene forme ne smije se ništa oduzimati niti nešto novo na njih dodavati. Mnogi različito prilaze problemu novotarija u islamu. Ako novotariju razumijemo u njenom jezičkom značenju, onda je novotarija sve ono što se pojavilo naknadno. Oni koji tako razumiju novotariju kažu da postoji dobra novotarija koja je dozvoljena, ili čak potrebna, te da postoji loša novotarija koja je zabranjena. Dakle, osnovne stvari u vjeri, čija je forma precizno definisana, ne trpe nikakve izmjene i zabranjeno je njima pripisivati bilo šta novo. Sve što je van toga ne potpada pod novotariju.“¹²

Argumenti zastupnika prvog stava

1. Događaj sa Omerom r.a. kada donosi odluku da ljudi klanjaju teravije za jednim imamom i njegova konstatacija da je to pohvaljena novotarija.

Ova Omerova odluka nije imala osnove u sunnetu Allahovog Poslanika već je zabilježeno da je Poslanik a.s. odustao da stalno klanja teraviju u

¹⁰ Zejnudin Ebi-l-Feredž – Ibn Redžeb, *Džami'u-l-lumi ve-l-hikem*, Mu'esesetu-e-risale, str: 291

¹¹ Izet Ali Atije, *El-Bid'atutahdiduha ve mevkifuha el-islami minha*, Daru-l-kitabil-arabi, Bejrut, str. 163

¹² Jusuf Kardavi, E-šeri'a vel hajat, TV Al Džezira, Prijevod - Islamska baza podataka na bosanskom jeziku -www.iltizam.org, *Filozofija ibadeta u islamu*, *Novi Horizonti* br. 40

džematu da se ne bi desilo da im postane obaveza koja bi za njih kasnije predstavljala poteškoću. Poslanik a.s. je poručio vjernicima: „*Znam kolika je vrijednost, ali se bojim da vam ne bude naređeno.*“¹³

Nakon što je Poslanik a.s. preselio, tako je i nastavljeno. Ljudi su klanjali zasebno ovu vrstu namaza. Omer r.a. je primijetio da je uzrok zbog koga je Poslanik a.s. prestao da klanja u džematu ovaj namaz nestao sa njegovom smrću i nemogućnosti da bude naređen, pa je sakupio narod i preporučio da se klanja teravija u džematu. U tome su ga podržali drugi ashabi i ovaj događaj je zabilježen u oba *Sahiha*.

2. Prenosi Sei'i d b. Mensur u svom *Sunenu* od Ebu Umame da je rekao: „Naredio vam je Allah post mjeseca Ramazana, ali vam nije naredio teravih namaz. Teravih namaz ste uveli kao novinu i ustrajte na njoj i nemojte je napuštati. Zaista su Israilćani uveli novinu radi Allahovog zadovoljstva koja im nije bila naređena, pa su je napustili te ih je Allah zbog toga ukorio.“ Proučio je ajet:

وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ

...dok su monaštvo oni sami, kao novotariju, uveli.¹⁴

Ebu Umame el-Bahili je klanjanje teravih namaza nazvao *bid'a hasene* - pohvaljenom novotarijom i preporučio je da se poštuje i primjenjuje.

Argumentacija drugog pravca

Učenjaci koji smatraju da postoji samo negativna, zabranjena novotarija svoj stav zasnivaju na nekoliko tvrdnji potkrijepljenih nekim predanjima od kojih izdvajamo:

1. Od Huzejfe r.a. se prenosi da je rekao:

*Allah ne prima od novotara post, namaz, hadž ni umru, džihad...*¹⁵

Poslanikove a.s. riječi koje prenosi Ibn Mes'ud u kojima kaže: .2

¹³ Mutefekun alejhi, Buhari, *Sahihu'l Buhari*, kitabu e' tehedžud, bab: Tahridu nebiji ala salati lejli ve nevalif min gajri idžab, br. 1077, Muslim, *Sahih Muslim*, kitab salatu'l musafirin bab: Trgibi fi kijami Ramadan, br. 761

¹⁴ Kur'an, 57:27

¹⁵ *Et-tergib ve e-Terhib*, Munziri/86

*Nema duše koja bude nepravедno ubijena, a da ne bude dio odgovornosti na sina Ademovog, zato što je on prvi koji je počeo ubijanje.*¹⁶

3. Mudžahid je rekao: - Ušao sam u džamiju sa Ibn Omerom, pa je zaučio ezan i htjeli smo da klanjamo. Muezin je poslije ezana pozvao: „Namaz, namaz.“ Abdullah b. Omer je odmah izašao iz džamije rekavši: „Izađi od ovog novotara!“

Ovaj događaj, također, ukazuje da kada se kaže novotarija misli se na negativnost. Ovo su samo neki od argumenata ova dva pravca koji različito shvataju suštinu termina *novotarija*.

Razrada definicija

Vidjeli smo da se ova dva pravca razilaze u shvatanju novina. Pripadnici prvog pravca su mišljenja da postoje pozitivne i negativne novine, dok su pripadnici drugog pravca stava da je svaka novina koja nema direktnu potporu u Šerijatu zabranjena.

Oba pravca se slažu u tome da novina koja ima utemeljenje u Šerijatu, tj. prethodni primjer, iako se pojavi nakon Poslanika a.s., po prvima je pohvaljena novotarija, a po drugima pohvaljeni sunnet.

Ova dva pravca se, također, slažu i u ocjeni da ako je neko djelo negativno, nipošto ne može biti prihvatljivo. Pripadnici prvog pravca ne smatraju dozvoljenim ono što zabranjuju pripadnici drugog pravca. Nipošto nije dozvoljeno da neko izmišlja nešto u Allahovoj vjeri, već smatraju da je svaka novina ili pozitivna ili negativna. Ako je negativna onda je svakako zabranjena, a ako je pozitivna onda je pohvaljena, poput teravije, sakupljanja kur'anskog teksta itd.

Poslije ovog uvoda navodimo riječi profesora Mahmuda Harmuša koji na temu *bid'ata* kaže: „Kada se za nešto kaže da je novotarija obično se misli na zabranjenu stvar, ali ne smijemo zanemariti i to da se u nekim predanjima spominje i kao jezičko značenje, što može značiti i pozitivnu pojavu.“¹⁷

¹⁶ Muslim, *Sahih*, 3/1303, 1677; Buharija, *Sahih*, 3/1213, br. 3157

¹⁷ Mahmud Harmuš je autor knjige *El-Bid'atu ve eseruha fi ihtilafi-l-ume*, inače je jedan od poznatih alima u Šamu

Primjer: Slučaj koji bilježi imam Buhari od Mudžahida da je rekao: „**Ušao sam sa Urvetom b. Zubejrom u džamiju**“¹⁸ kad Ibn Omer sjedi kod Aišine r.a. sobe. Ljudi su klanjali duha namaz. Upitali smo ga: “Kakav je ovo namaz?” Odgovorio je: “To je bid’at.”¹⁹

Izgovorena riječ *bid’at* svakako ne znači zabranjenu novotariju zato što se nadovezuje na drugi sahih hadis koji prenosi El-Hakem b. A’redž da je rekao: “Pitao sam Ibn Omera o duha namazu, pa mi je rekao: “On je bid’at (novotarija), a divan li je bida’t.”

Ovdje se uvijek mora uzeti u obzir i hadis koji detaljnije pojašnjava prvi hadis.

Na kraju ove rasprave navest ćemo lijep govor profesora Ramadana Butija koji govoreći o bid’atu kaže: „Svi postupci koje čini čovjek ako su u suprotnosti sa ustanovljenim naređenjima ili zabranama u Šerijatu nazivaju se harami ili mekruhi (strogo ili blaže zabranjenim). U Šerijatu nije bitno da li su ti postupci nastali prije ili kasnije, poput moralnih posrnuća i drugih negativnosti - jasno je da su zabranjeni.

Djela koja nisu u suprotnosti niti su u saglasnosti sa već postojećim normativnim rješenjima u Šerijatu posmatramo kroz njihove posljedice: ako u krajnjem rezultatu teže ostvarivanju nekih korisnih i pozitivnih ciljeva onda se smatraju pohvaljenim sunnetom. Njegov stepen u obavezi postupanja zavisi od stepena interesa koji se postiže: nekad je pohvaljeno, a nekad neophodno. Ono što uzrokuje nestanak ili nanošenje štete interesima koje zagovara Šerijat, smatra se lošim postupcima te od procenta štetnosti zavisi i stepen zabrane - ili je mekruh ili haram.”²⁰

Imam Kardavi, Allah ga poživio, objašnjava šta je to novotarija i koje su to vrste. Na pitanje rahmetli Mahira Abdullaha:

“Poznat nam je hadis Muhammeda s.a.v.s. u kome se zabranjuje uvođenje novotarija u vjeru. Možete li nam pojasniti našta se odnosi ta zabrana? U čemu to ne smije doći do uvođenja novih stvari u praksu”, dr. Kardavi kaže: “Sve ono u vjeri čime se približavamo Allahu dž.š, strogo je

¹⁸ Mислеći na Poslanikovu a.s. džamiju.

¹⁹ Buhari, *Sahih*, Kitabu teravah, bab men kame ramadane, br. 1906; *Fethu-l-Bari*, 3/52

²⁰ Preuzeto iz knjige *El-Bid’atu ve eseruha fi ihtilafi l-ume*, str. 109

zabranjeno mijenjati u odnosu na njegovu originalnu formu. Allah dž.š. je odredio da u jednom danu imamo pet namaza, da je u namazu jedan ruku', a dvije sedžde. Nije nam dozvoljeno da promijenimo bilo šta od toga. Bilo je slučajeva da se u namaz uvodi nešto čega nije bilo u vrijeme Poslanika s.a.v.s. ali islamski učenjaci to nisu tolerisali, nego su upozorili na njih i zabranjivali da se praktikuju. To je način da se islam sačuva od iskrivljivanja i pretjerivanja u bilo čemu. Islam ne dozvoljava da se zapostavi dunjaluk radi Ahireta, kao što su to radili pojedini isposnici. To je način da se vjera sačuva od novotarija i iskrivljivanja. Međutim, to ne znači da je islam protiv napretka.

U stvarima koje su dunjalučke prirode pohvalno je napredovanje i uvođenje novina koje će ljudima koristiti i olakšati život. Naša historija bilježi određene stvari koje je halifa Omer r.a. uveo radi poboljšanja funkcionisanja islamske države. Između ostalog, naredio je da se prave zabilješke i time udari temelj islamskoj historiji, kao i mnoge druge stvari koje do tada nisu bile u praksi. Dakle, inovacije u stvarima koje su u vezi s dunjalukom i životom na njemu potrebne su i treba ih slijediti. Međutim, glavni problem je što su muslimani obrnuli stvar, pa su stagnirali u stvarima koje se tiču dunjaluka, a počeli uvoditi inovacije u vjeru i njene propise. To moramo što prije mijenjati!²¹

Podjela novotarija

Kao što smo i vidjeli iz prethodnog, novotarija ima dva značenja: normativno po kojem označava negativnu pojavu koja je zabranjena i jezičko koje označava svaku pojavu koja nije postojala u vrijeme Poslanika a.s., bilo da je pozitivna ili negativna.

Prva vrsta novotarija je jasna i oko nje nema nikakve podjele, dok je oko druge jezičke dimenzije termina *novotarija* neophodno napraviti izvjesne podjele. Shodno ovom pristupu u razumijevanju, novotariju možemo podijeliti na sljedeće vrste:

²¹ Jusuf Kardavi, Eš-Šeri'a vel Haja, TV Al Djezira, Islamska baza podataka na bosanskom jeziku -www.iltizam.org, *Filozofija ibadeta u islamu*, *Novi Horizonti* br. 40

Novotarija koja je neophodna (vadžib)

Ovo je inovacija kojoj se pristupa na način imperativa. Dakle, njeno činičenje, postupanje i primjena je neophodna. Ovakve vrste djela u Šerijatu su ona za koja, ako se po njima postupi, očekuje se nagrada, a ako se ne postupi zapriječeno je kaznom.

Primjeri ovakve vrste novotarija su sljedeći:

- Pisanje Kur'ana i kodifikacija Mushafa, kao i poduzimanje svih radnji da bi se očuvao autentični tekst i sadržaj.
- Podučavanje i usavršavanje nauka koje doprinose da se sačuva Kur'an, poput gramatike arapskog jezika i druge.
- Uspostavljanje svih vidova naučnih disciplina u hadisu i drugim islamskim oblastima.
- Uspostavljanje islamskog ekonomskog sistema da bi se odgovorilo potrebama vremena i prostora u kome žive muslimani. Ovo se može podvesti pod opće pravilo - očuvanje imetka.
- Uspostavljanje institucije imama i muezina za džamiju, kao i određivanje materijalne nadoknade za to. Ovo se može podvesti pod opće pravilo - očuvanje vjere.

Neophodna novotarija se može razumjeti kao djelo koje je preduslov za izvršenje neke stroge odredbe u islamu.

Ovu vrstu novotarija prihvataju obje grupe islamskih učenjaka. Prvi je smatraju pohvaljenom novotarijom, a drugi sunnetom.

Pohvaljena novotarija

To je novotarija na koju se islamsko zakonodavstvo odnosi u stepenu pohvaljenog, a pohvaljeno ili mendub u Šerijatu znači ono što Uzvišeni zahtijeva i naređuje, ali ne u strogom i nedvosmislenom obliku. Za ovakva djela se kaže da ako se po njima postupi obećana je nagrada, a ako se ne postupi nije predviđena kazna.

Primjeri ove vrste novotarije:

- Klanjanje duha namaza u džamiji ili u džematu.

- Teravih namaz u džematu u džamiji.
- Pisanje u oblasti hadisa, tefsira, logike i dr.

Zabranjena novotarija

To su djela koja su po šerijatskim principima zabranjena. Haram su postupci koji su strogo zabranjeni i koje Šerijat posmatra pod prizmom zabrana. Ako se pojavi neko djelo koje se može podvesti pod ovo pravilo onda je ono zabranjeno. Djela koja su haram su djela za koja je zapriječena kazna za onoga ko ih čini i obećana nagrada onome ko ih se kloni.

Primjeri ove novotarije:

- Nove sekte koje sebe predstavljaju kao islamske, poput onih koje pripisuju Stvoritelju ono što ne priliči, npr: ahmedije,²² haridžije²³ i druge.
- Novotarije koje nastaju u pojedinim granama islamskih nauka, poput povećanja u nekom ibadetu koji je precizno označen, kao što je učenje salevata poslije ezana. To znači dodavanje ibadetu ono što mu ne pripada.

Pokuđena novotarija

To su djela koja se tretiraju kao pokuđena. Mekruh u Šerijatu znači djelo za koje Uzvišeni naređuje da se ostavi naredbom koja nije u strogoj formi zabrane. Označava postupak za koji nije zapriječena kazna, ali je pohvaljen onaj koji se kloni.

Primjer ovakve novotarije je:

- Povećanje broja izgovaranja zikra poslije namaza više od trideset i tri.
- Novine koje nije tretirao Poslanik a.s. niti prvi halife, poput glasnog zikra da ne bi smetali klanjačima ili učačima Kur'ana.

²² Ahmedije su sekta. Članovi ovog pokreta su sljedbenici Mirze Gulama Ahmeda, koji je tvrdio da je obećani Mesija i Mehdi. Sljedbenici su podijeljeni u dvije grupe: Ahmedijanski muslimanski džemat i Lahorski ahmedijanski pokret. Većina Ahmedija smatra sebe muslimanima, ali sa stanovišta matičnih muslimana oni su sekta koja je isključena iz okvira islamske zajednice, jer se Mirza Gulam Ahmed proglasio poslanikom.

²³ Haridžije, odnosno "pobunjenici" ili "oni koji su se otcijepili" je termin koji označava islamsku sektu nastalu za vrijeme hazreti Alijinog hilafeta. Nakon što je on pregovarao i postigao arbitražu sa Muavijom r.a., tokom rata u 7. vijeku, oni su se *otcijepili*, tj. otkazali su lojalnost halifi. Nakon toga pokrenuli su sukob sa halifinim ljudima u kom bivaju poraženi. Smatraju se odgovornim za ubistvo Alije r.a.

- Pretjerano ukrašavanje džamija.

Novotarija koja je dozvoljena

To su postupci koji su dozvoljeni. Znači ono što je Uzvišeni dopustio i omogućio da ljudi sami odaberu da li da ga čine ili ne. Za ovakvo djelo nije predviđena nagrada niti je zapriječeno kaznom.

Primjeri:

- Obilježavanje značajnih datuma iz islamske historije ako se to ne smatra ibadetom. Ovo obilježavanje može biti samo kao podsjećanje na značaj i uzimanje pouke od toga, a nipošto se tome ne smije dati neki veći značaj.
- Uspostavljanje praznika, godišnjih odmora i slično.
- Uljepšavanje uslova življenja, što nije bila odlika prvih generacija, poput prostranih kuća, udobnih postelja, automobila i tome slično.²⁴

Druge podjele novotarija

Pored već spomenute podjele neki učenjaci je još dijele na dvije osnovne vrste, i to na: zabranjenu (e'l mezmume) i pohvaljenu (e'l hasene).

Zabranjena novotarija (bid'a-i mezmume)

Zabranjena novotarija je ona koja je oprečna Šerijatu i koja mu se suprotstavlja. Dijeli se na zabranjenu (bid'a-i muharreme) i pokuđenu (bid'a-i mekruhe).

Novotarije u vjerovanju (akâidu) su zabranjene jer vode u zabludu i propast. Zalutalih sekti je šest: *rafidije* (grupacija šija koja dozvoljava vrijeđanje i psovanje ashaba); *džehmije* (sljedbenici Džehma bin Safvana koji kažu da rob nema nikakve moći i da je na stepenu neorganskih stvari te da će Džennet i Vatra nestati nakon što njeni stanovnici uđu u njih, pa neće ostati niko osim Uzvišeni Allah); *haridžije* (kod kojih, pored teškog, i veliki grijeh, kao što je krađa, pijenje alkohola i tome slično, izvodi iz imana); *kaderije* (koji misle da svaki rob stvara svoja djela i koji ne vjeruju

²⁴ El-Bid'atu ve eseruha fi ihtilafi-l-ume, str. 115-125

da se nevjerovanje i grijehenje odvija po Allahovom određenju. Nasuprot njih su se kasnije pojavili *džebrije* koji vjeruju da je rob na sve primoran i da nema nikakve slobodne volje); *murđžije* (koji smatraju da pored imana ne smeta nikakav grijeh, kao što pored kufra ne koristi nikakva pokornost) i *mu'tezile* (koji daju prednost razumu nad Objavom, vjeruju da je Kur'an stvoren, da džennetlije neće vidjeti Uzvišenog Allaha itd.)

Hasan el-Basri je rekao: „Od inovatora Allah ne prima ni post, ni namaz, ni hadž, ni umru sve dok svoju novotariju ne ostavi.“

Malik ibn Enes je rekao: „Čuvajte se novotarija!“ Neko od prisutnih ga je upitao: „A šta su novotarije, o Ebu Abdullah?“ „Inovatori su oni koji govore o Allahovim imenima i svojstvima, o Njegovom govoru, znanju i određenju. Ne šute o onome o čemu su šutjeli ashabi i oni koji su ih u dobročinstvu slijedili.“

Salih el-Merri je ispričao da je bio svjedok kada je neki čovjek ušao kod Ibn Sirina, pa je dotični započeo govoriti o kaderu/određenju da mu je Ibn Sirin rekao: „Ili ćeš ti otići, ili da ja idem!?“

Novotarije u djelovanju (ef'âl) se dijele na dvije vrste. Postoje one za koje svi znaju da su novotarije, a mogu biti zabranjene ili pokuđene, i novotarije za koje mnogi misle da su djela pokornosti i ibadeta, a one to nisu.

Sufjan es-Sevri r.a. je, između ostalog, rekao: „Ko kaže da je Kur'an stvoren, on je nevjernik. Ko kaže da je Alija bio preči za imamet od Ebu Bekra, pogriješio je i ne znam da li mu se djela dižu do neba ili ne. Halifa i pravednih imama je pet: Ebu Bekr, Omer, Osman, Ali i Omer ibn Abdulaziz.“ Šuajbu ibn Harbu je rekao: „Napiši: Bismillahir-rahmanir-rahim! Iman je govor, a govor nije ispravan bez djela, a djela nisu ispravna bez namjere/nijjeta. A ni govor, ni djela niti nijjet nisu ispravni bez slijeđenja Sunneta...“

Džunejd el-Bagdadi, Allah mu se smilovao, je rekao: „Svi su putevi zatvoreni osim onima koji su na tragu Allahovog Poslanika s.a.v.s., koji slijede njegov Sunnet i njegov put. Jer, svi putevi dobrih djela (hajrât) su otvoreni samo pred njim, kao što Uzvišeni kaže: „*Vi u Allahovom Poslaniku*

*imate divan uzor...*²⁵

Pohvaljena novotarija (bid'al-hasene)

Proširen je stav kod određenih krugova da je svaka novina u vjeri zabranjena. Posebno je zabrinjavajuće to što se ti stavovi pojavljuju i među pobožnim krugovima i raznim pravcima koji nanovo oživljavaju davno nestale pravce koji su gajili takve stavove, a prije svih mezheb zahirija koji je predvodio Davud Zahiri i Ibn Hazm. Oni su bili stava da se ne smije odstupati od površnog značenja teksta Kur'ana i Sunneta. Nisu štedjeli riječi kritike i potvore na učenjake koji su govorili o pozitivnim inovacijama ili البدعة الحسنة čak iako bi se njome postizao neki od prioriteta, ciljeva i intencija Šerijata ukorak sa promjenom okolnosti na vremenskoj ili prostornoj relaciji.

Njihove parole su sljedeće sadržine: Kako da činimo ono što nije činio Resulullah?! To je bid'at! I tome slično.

Bid'a hasene je termin koji se koristi kod islamske uleme, kao što smo to spomenuli. Da ima argumentaciju u Šerijatu ukazuju mnogi dokazi, kao i događaji koji su zabilježeni još u vrijeme Allahovog Poslanika a.s., njegovih ashaba te prvih generacija poslije njih.²⁶

U djelu *Menakibu-š-Šafii*, El-Bejheki, svojim lancem prenosilaca, bilježi da je Imam-i Šafi` rekao: „Dvije su vrste novotarija (bid`ata). Jedna je ona koja je oprečna Kur'anu, Sunnetu, eseru i idžmau i to je novotarija koja vodi u zabludu. Druga je ona koja vodi dobru, koja nije oprečna spomenutim izvorima. Takva novotarija ne može biti pokuđena. Naprimjer, Omer r.a. je za teraviju u noćima Ramazana rekao:

عن إبراهيم بن مهاجر عن مجاهد عن بن عمر قال ثم صلاة الضحى بدعة ونعم البدعة هي.

„Divna li je ovo novotarija.”²⁷

Ovaj odgovor Ibn Omera podrazumijeva da je ta novotarija uvedena u praksu nakon što nije postojala...²⁸

²⁵ Iz djela: El-Emru bil-ittiba'i ve'n-nehju anil-ibtida'i, Kairo, str. 50-51, objavljeno u Preporodu **Šta je to novotarija**, Preporod, 6. juli 2007.

²⁶ Halid Mehjub, *El Bid'a el Hasene*, www.Saaid.net

²⁷ Buhari, *Sahih*, kitab: salatu teravih, men kame ramadan, br. 1906

²⁸ *Šta je to novotarija*, Preporod, Jul 2007.

Šerijatska potpora argumentaciji neophodnosti el-bid'atu-l-hasene

- Pojava novina i okolnosti u životu ljudi kojih nije bilo prije kako u vremenu Poslanika a.s., tako ni u vremenu ashaba. To značenje se nameće i na osnovu jezičkog značenja bid'ata koje označava pojavljivanje nečega novog.²⁹

- Komparacija ovih pojava sa onim već ocijenjenim i regulisanim postojećim u vrijeme Poslanika a.s. na osnovu zajedničkih svojstava i osobina sadržanih u tim pojavama kao što je svojstvo opoja, štetnosti itd.

Kroz ova dva segmenta otkriva se pravi smisao termina el-bid'atul-hasene. Bid'at je ono što karakteriše prvi segment pojave. Dakle, novina, nepostojanje identičnog prijašnjeg primjera koji je već regulisan. Hasene ili pohvaljeno se vidi u segmentu koji nalaže da se svaka novina analizira i ocijeni na osnovu već postojećeg propisa zbog sličnih ili zajedničkih svojstava.

Rezultat takvog pristupa je da ono što se nađe i klasificira kao pozitivno svrstat ćemo u grupu pozitivnih novina ili bid'a hasene, dok će ono kod čega se podudare svojstva negativnosti naći svoje mjesto u grupi negativnih novina ili bid'a seje.

Ova analiza se stručno naziva kijas i predstavlja četvrti izvor Šerijata.³⁰ Na to ukazuju riječi Uzvišenog Allaha dž.š.:

„O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim. A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u Onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.“³¹

Ovo predstavlja osnovu zbog koje je većina uleme fikha i hadisa prihvatila termin bid'atu'l-hasene, kao termina koji se svrstava u validne fikhske termine, ali samo ako se novina ne odnosi na stvari u akaidu gdje ne smije biti izmišljanja niti može doći do razvoja mišljenja tako da je svaka novina u tom pravcu zabranjena i smatra se bid'atom dok novina

²⁹ Lisanu-l-Arab, *Definicija Bid'ata* 9/351. www.saaaid.net/lisanu-l-arab

³⁰ Bid'a hasene, Mehjub.www.islamonline.net

³¹ Kur'an, 3:59

u stvarima običaja i postupaka svakako može biti i pozitivna.³² Ovo je u skladu sa definicijom imama Ibn Redžebe koji kaže: „Pod novotarijom se podrazumijeva sve što nema osnove u vjeri koja ukazuje na to dok se ono što ima utemeljenje ne smatra bid’atom makar i bilo novina.“³³

Postoje i mnoge druge podjele novotarija koje ćemo, zbog ograničenosti prostora, samo spomenuti:

1. potpuna i djelimična novotarija;
2. novotarija u uvjerenju;
3. novotarija u postupcima;
4. složena i prosta novotarija itd.³⁴

Primjeri novotarije

Naveli smo da je značenje hadisa u kome se kaže da je svaka inovacija bid’at ograničeno i da ne podrazumijeva inovacije koje su nastale u pitanjima svakodnevnog života: prijevozna sredstva, tehnologija, komunikacija, kultura stanogradnje, proizvodnje instrumenata itd. Dodajemo i da je hadis: „Svaka inovacija je bid’at“ ograničenog značenja i u nekim stvarima vjere. To su stvari koje se slažu i u duhu su osnovnih postulata islamskog učenja i njegovih principa, kao što su i u duhu ajeta:

(افعلوا الخير)

Radite dobro...³⁵

(إنا نحن نزلنا الذكر وإنا له لحافظون)

*“Mi smo ga objavili i Mi ćemo ga čuvati.”*³⁶

Spomenut ćemo u prilogu toga mnoge dokaze iz života Poslanika a.s. u kojima se jasno vidi da je on takve stvari dopuštao. Također ćemo na-

³² Ahmed b. Abdul Kerim Nedžib, *El Bid’atu Aksamuha ve ahkamuha bejnel medhi ve zemi*, Dar Et-Tevhidi, 1995, str. 229

³³ Ibn Redžeb, *Džamiul ulumi vel hikem*, str. 233

³⁴ *El Bid’atu tahdiduha ve mevkifu’l islami minha*, str. 18

³⁵ Kur’an, 22:77

³⁶ Kur’an, 76:23

vesti i neke vijesti iz perioda ashaba, kao i generacija poslije njih koje su praktikovali, da su bile novina, ali ih nisu smatrali bid'atom.³⁷

1. Poslanikov a.s. period

Mnoge stvari su se dešavale u Poslanikovom a.s. periodu, a koje su činili njegovi savremenici - ashabi. On ih je odobrio iako su po njima postupali bez prethodnog osnova u Kur'anu ili Sunnetu. Mnogobrojni su primjeri takvih postupaka i to se smatra osnovom za nastanak bid'atu-l-hasene - pohvaljenih inovacija.³⁸ Neki od tih primjera su: Ebu Hurejre r.a. prenosi da je Poslanik, s.a.v.s. rekao Bilalu r.a. prije sabaha: „**Kaži mi što si učinio najbolje i najčistije u islamu! Sinoć sam čuo klepet tvojih nanula u Džennetu.**“ Bilal odgovori: „Nisam učinio ništa čistije i prijatnije u islamu od toga što se nikad nisam abdestio, u bilo koje doba dana ili noći, a da svome Gospodaru nisam klanjao najmanje što mogu.“³⁹

U drugom predanju stoji: “Nikada nisam izgubio abdest, a da ga nisam obnovio. Kada god sam uzeo abdest, klanjao sam dva rekata.”

Ono što je argument u ovom hadisu jeste činjenica da je Bilal radio ono što nije imalo prijašnje osnove u Šerijatu. Hafiz Ibn Hadžer kaže da je ovaj hadis dokaz dopuštenosti idžtihada u nekim ibadetima.

- Hadis koji opisuje Poslanikov a.s. namaz

Rifai b. Rafi r.a. veli: “Klanjao sam za Allahovim Poslanikom s.a.v.s. Kada je podigao glavu sa ruku'a rekao je: “*Semi Allahu limen hamideh.*“ Neki je čovjek dodao: “Rabbena leke'l hamdu hamden tajjiben mubareken fihi.” Kada je Poslanik s.a.v.s. završio namaz, upitao je: “*Ko je ono rekao?!*” „Ja sam“ - kazao je čovjek. Poslanik s.a.v.s. reče: “*Vidio sam trideset i nekoliko meleka kako se natječu ko će ih prvi upisati.*“⁴⁰

Bilježi Buharija r.a. u poglavlju spajanja dvije sure u jednom rekatu u djelu O namazu, od Enesa r.a. da kaže:

- Neki ensarija je predvodio namaz u džamiji Kubaa. Kada je počeo

³⁷ *Kelime ilmijje hadife fi-l-bid'ati*, str. 23

³⁸ Halid Mehjub, *E'l bid'atu'l hasene*.

³⁹ Nevevi, Šerh *Sahih Muslima*, kitabu'l iman, istihbabu'l kavli li redžuli merhabe ve nahve zalike. Prvi tom, str. 160

⁴⁰ Ebu Davud, *Sunen*, Kitabu's-salati, bab: Ma jesteftihu bihi salatu mine'dua'i. br. 65

namaz učio bi sa surom, zatim bi nastavio sa drugom surom. Proučio bi "Kul huvallahu ehad" zatim bi poslije nastavio sa drugom surom. Tako bi postupao na svakom rekatu. Obratili su mu se neki od prisutnih riječima: "Ti učiš tu suru i misliš da ti nije dovoljno, pa učiš nešto drugo. Ili ćeš učiti nju ili ćeš je ostaviti pa učiti neku drugu!" Odgovorio je: "Neću je ostaviti. Ako pristajete da vam imamim - u redu, u suprotnom - ja vam neću imamiti." Oni su razmišljali, ali su shvatili da je on jedan od najboljih među njima te su odbili da im drugi imami. Kada im je došao Poslanik a.s. odmah su ga obavijestili. Poslanik a.s. ga je upitao zašto to radi. Zašto ne postupi onako kako od njega traže njegovi prijatelji? Zašto uči ovu suru na svakom rekatu? Odgovorio je: "Zato što je volim, Allahov Poslaniče." Poslanik mu odgovori: "*Ljubav prema njoj te je uvela u Džennet.*"⁴¹

Ibn Hadžer kaže da je ono što je ovaj ashab radio učinilo da bude obradovan Džennetom.

- Ibn Beride prenosi od svoga oca da je rekao: "Ušao sam sa Resulullahom u džamiju kad neki čovjek klanja i moli riječima:

اللهم اني اسالك باني اشهد انك انت الله لا اله الا انت الأحد الصمد الذي لم يلد و لم يولد ولم يكن له كفوا احد

ALLAHUME INI ESELUKE BENI EŠHEDU ENEKE ENTELLAHU LA ILAHE
ILA ENTE E'L EHADU E'S-SAMEDU ELEZI LEM JELID VE LEM JULED VE LEM
JEKUN LEHU KUFUVEN EHAD

"Allahu molim Ti se svojim svjedočenjem da nema drugoga Boga osim Tebe, Jedinoga, Koji je utočište svakom, Onaj koji nije rođen niti je rodio i ništa Mu ravno nije."

Resulullah je rekao: "*Tako mi Onoga u čijoj ruci je moj život, zamolio je Allaha Njegovim najvećim imenom kojim kada Ga neko zamoli udovolji i kada Ga neko pozove odazove se.*"⁴²

Kao što se može zaključiti, ovaj ashab je molio dovom koju je sam izmislio bez da je za nju prethodno bilo osnove u Poslanikovim a.s. hadisima i dovama.

⁴¹ Buhari, *Sahih*, Kitabu's-salati, bab: Ebbabu sifati salati, br. 741

⁴² Tirmizi, *Sunen*, 5/515, br. 3475; Ebu Davud, *Sunen*, kitab: e'l vitr, babu du'a, br. 1493

2. Inovacije iz perioda ashaba

• Kodifikacija i zapisivanje kur'anskog teksta

Zejd bin Sabit r.a. je rekao: "Poslanik a.s. je preselio, a Kur'an nije bio sastavljen ni zapisan."

Prenosi se hadis u kome Zejd bin Sabit kaže: „Pozvao me Ebu Bekr poslije Bitke na Jemami. Omer mi je došao i rekao: 'Mnogo je poginulih na Jemami od učača Kur'ana. Bojim se da će se stradanje učača dešavati i na drugim bojištima i da nestane Kur'ana. Mislim da bi trebao izdati naredbu o sakupljanju Kur'ana.' Rekao sam mu: 'Kako da radimo ono što nije radio Allahov Poslanik a.s.?' Omer na to odgovori: 'To je, Allaha mi, dobro.' On me je ubjeđivao sve dok mi Allah nije otvorio srce te sam bio stava kojeg je bio i Omer' - rekao je Zejd. Ebu Bekr mi tada reče: 'Ti si mlad, nećemo te optuživati, pisao si Objavu u vrijeme Poslanika a.s., pa sakupi Kur'an i zapiši ga.'

Allaha mi, da su mi zadali da prenesem neku planinu ne bi mi bilo teže od toga da sakupljam Kur'an. Rekao sam: 'Kako činite nešto što nije činio Poslanik a.s.?' Odgovorili su: 'To je, Allaha nam, dobro.' Ebu Bekr me ubjeđivao sve dok mi Allah nije otvorio srce kao što je otvorio njegovo srce te sam počeo sakupljati Kuran."⁴³

• Borba protiv onih koji su odbili izdvajati zekat

Ebu Hurejre r.a. kaže: "Kada je preselio Resulullah a.s., u vrijeme Ebu Bekra neki beduini su se vratili nevjerstvu.⁴⁴ Omer ibn Hatab r.a. mu reče: 'Kako se boriš protiv ljudi, a Resulullah je rekao: - Naređeno mi je da se borim dok ljudi ne kažu *la ilahe ilallah*, pa ko to izgovori zaštićen je i njegov život i njegov imetak, osim ono našta je dužan."⁴⁵

• Teravih-namaz u vrijeme Omera r.a.

Događaj sa Omerom r.a. kada donosi odluku da ljudi klanjaju teravije za jednim imamom i njegova konstatacija da je to pohvaljena novotarija.

Ova Omerova odluka nije imala osnove u sunnetu Allahovog Poslani-

⁴³ Nesai, *Sunenu'l kubra*, 5/8, br. 7995

⁴⁴ To jest, odbili su izdvajati zekat, vidi: Muhamed Šemsu'l Hak, 'Avnu'l M'abudi, šerh Sunena Ebi Davuda, Daru kutubu'l Ilmije, prvi tom, str. 304

⁴⁵ Ebu Davud, *Sunen*, Kitab: Zekat, 2/93, br. 1556

ka već je zabilježeno da je Poslanik a.s. odustao da stalno klanja teraviju u džematu da se ne bi desilo da im postane obaveza koja bi za njih kasnije predstavljala poteškoću. Poslanik a.s. je poručio vjernicima: „*Znam kolika je vrijednost, ali se bojim da vam ne bude naređeno.*“⁴⁶

Nakon što je Poslanik a.s. preselio, tako je i nastavljeno. Ljudi su klanjali zasebno ovu vrstu namaza. Omer r.a. je primijetio da je uzrok zbog koga je Poslanik a.s. prestao da klanja u džematu ovaj namaz nestao sa njegovom smrću i nemogućnosti da bude naređen, sakupio je narod i preporučio da se klanja teravija u džematu. U tome su ga podržali drugi ashabi i ovaj događaj je zabilježen u oba *Sahiha*.

- **Okupljanje porodice poslije završetka hatme i učenje dove**

Taberani bilježi hadis sa senedom pouzdanih prenosilaca od Enesa r.a. da kada bi proučio Kur'an, sakupio bi svoju porodicu i djecu i učio im dovu.

Humejd el-Aredža je rekao: “Ko prouči Kur'an, zatim i dovu nakon toga, četiri hiljade meleka kaže amin.”⁴⁷

Ovaj postupak je pohvaljen iako je potekao od Enesa r.a., a nije ga bilo u vrijeme Poslanika a.s.

Kod Muslima zabilježen je hadis⁴⁸ da je Resulullah naređivao ženama čak i pod hajzom da prisustvuju bajramskim svečanostima i dovama.

Učenje kod mezarja

Imam Bejheki bilježi u svom *Sunenu*:

“Pitao sam Jahju b. Mui'na o učenju kod kabura, pa mi je odgovorio: ‘Kazao mi je Mubešir b. Isma'il e'l Halebija od Abdullaha el-Dželadža od njegova oca da je rekao sinovima: ‘Kada preselim spustite me u kabur. Recite: ‘U ime Allaha, sunetom Resulullaha!’ Bacite na mene zemlje. Učite kod moje glave početak sure Bekara i njen kraj. Primijetio sam da Ibn Omer to hvali.’“⁴⁹

⁴⁶ Mutefekun alejhi, Buhari, *Sahihi'ul Buhari*, kitabu e' tehedžud, bab: Tahridu nebiji ala salati lejli ve nevafil min gajri idžab, br. 1077; Muslim, *Sahihi Muslim*, kitab salatu'l musafirin bab: Trgibi fi kijami Ramadan, br. 761

⁴⁷ E'daremi, *Sunen*, 2/560

⁴⁸ Muslim, *Sahihi*, Kitabu's-salati e'l 'idejni, kuna numeru bi'l hurudži fi'l 'idejni, Br. 890/1475

⁴⁹ Bejheki, *E'Sunen*, četvrti tom, str. 51, br. 6860

Ibn Omer je jedan od ashaba koji se najviše pridržavao Sunneta, a podržavao je da se na kaburu uči početak i kraj sure Bekare.⁵⁰

Imam Šafi'ja kaže da je lijepo nakon ukopa proučiti nešto iz Kur'ana, ako bi proučili hatme dobro bi bilo.⁵¹

Inovacije koje su zabilježene u periodu poslije ashaba

Klanjanje džume namaza na više mjesta

Klanjanje džume namaza u više džemata u jednom mjestu nije zabilježeno u Poslanikovo a.s. vrijeme, kao ni u vrijeme ashaba i tabi'ina. U predanju od Ibn Munzira se kaže da se ni od kog ne bilježi da je rekao da se džuma klanjala u spomenuto vrijeme osim u Poslanikovo a.s. džamiji. Sve džamije bi se zatvorile i zajednički bi obavili džumu. Ovo ukazuje da je džuma poseban namaz i da se ne klanja osim na jednom mjestu.⁵²

Hatib el-Bagdadi u svojoj *Historiji Bagdada* navodi: „Prva džuma koja se klanjala u jednom mjestu pored već postojeće bila je u vrijeme Mu'tesima u Bagdadu. Nije se izgradila džamija zato što su se halife bojali za svoju bezbjednost. To se desilo 280. godine po Hidžri. Ovo se zatim proširilo tako da se džuma klanjala na mnogo mjesta. Niko nije kazao to je zabranjeni bid'at. Niko nije proglasio one koji su ovo uveli zalutalim novotarima.⁵³

Proširnje Poslanikove džamije i obuhvatanje njegovog kabura

Poslanikova džamija je postajala pretijesna da primi sve klanjače. Poslanik a.s. je proširio džamiju poslije Bitke na Hajberu. Proširili su je Omer i Osman r.a. Veliko proširenje se desilo u vrijeme Omera bin Abdulaziza, zatim u vrijeme Velida bin Abdulmelika.

Posebno je zapaženo proširenje u vrijeme Omera ibn Abdulaziza prilikom čega su u njen sastav uvrštene i kuće Poslanikovih a.s. žena i njegov kabur. Niko u to vrijeme nije rekao da je Omer napravio zabranjenu novotariju.⁵⁴

⁵⁰ Bejheki, *E'sunen*, četvrti tom, str. 52, vidi Nevevi, *E'l Ezkar*, 4/420

⁵¹ Nevevi, *El-Ezkar*, četvrti tom, str. 420

⁵² *El kelime ilmije*, str. 30

⁵³ *Ibide*, str. 31

⁵⁴ *Ibide*, str. 32

Izgradnja munara

U vrijeme Omera ibn Abulaziza podignute su četiri velike munare, pa ni za to niko nije rekao da je bid'at, iako do tada nije bila praksa. Ni danas niko ne smatra izgradnju munara zabranjenom novotarijom.⁵⁵

Nastanak raznih naučnih disciplina

Islamski učenjaci su kroz uspostavu raznih naučnih disciplina nastojali sačuvati islamsko učenje od bilo kakve deformacije. Neke od tih disciplina su podrazumijevale i iznošenje nekih ljudskih osobina. Uglavnom se radilo o osobama čiji moral i vrline dostižu uzvišene stepene imana i morala da bi nekad bili prinuđeni spominjati i njihova negativna svojstva.

Niko se nije našao da kaže da je ovaj vid pristupa zabranjeni bid'at. Niko nije rekao da oni ogovaraju ljude itd. Naprotiv, islamska ulema tokom vjekova odaje počast tim velikanima koji su uložili ogroman trud, koji je dobrim dijelom zaslužan da se u islam ne infiltrira nešto što ne bi smjelo.

Nastanak nauke o kiraetima

Ovo je tematika kojom se također nisu bavili ashabi i tabi'ini. Tek nakon njih se javlja potreba da se uspostave pravila i principi kako da se uči i uredi ova oblast. Učenjaci su uspostavili principe i pravila u arapskom jeziku koji su doprinijeli lakšem razumijevanju kur'anskog teksta. Niko se nikada nije javio da kaže: „Gramatika ili stilistika ili neka druga nauka nam ne treba.“ Niko nije rekao da je to bid'at.

To je slučaj i sa većinom islamskih znanosti. Uspostavljeni su mnogi principi, nove metode izučavanja i analize. Primijenjeni su novi modeli izučavanja i tu novinu niko nije osudio.

PRIMJERI ZABRANJENIH NOVOTARIJA

Novotarija odvajanja vjere od države

Mnogi misle da je vjera nadležna za duhovnost, obredoslovlje, da ima savjetodavnu ulogu itd., dok je suštinska vlast i snaga kod države ili svjetovne vlasti. Oni smatraju da su pitanja politike, ekonomije, raspolaganje

⁵⁵ Ibidem, str. 31

resursima izvan nadležnost vjere. Iza ovakvih stavova krije se pokret koji zagovara odvajanje vjere od vlasti, čime se utiče da se stanovništvo udaljava od vjere, a samim tim i od pobožnosti čime bi se oslabili muslimani.

Sejid Kutub upozorava na ovu opasnost, pa kaže: "Islam svoju ulogu može obaviti samo ako se primijeni u društvu, odnosno ako se primijeni na nivou cijelog ummeta. Čovječanstvo, naročito u ovom vremenu, neće da sluša samo učenje, a da njegovu potvrdu ne vidi u stvarnom životu."⁵⁶

Optuživanje muslimana da su nevjernici i mušrici

Optuživanje muslimana da su nevjernici i mušrici i kao argumentaciju toga navođenje kur'anskih tekstova koji govore o nevjernicima. Ovo je naročito aktuelno danas kod nekih grupa u islamskom svijetu. Imam Vehbi Sulejman Gavudži kaže: „Islamski ummet je tokom vjekova iskušavan mnogim grupama poznatim kao tvrdokorne zbog neznanja. Oni olako vjernika proglase nevjernikom zbog najmanjeg grijeha koji učini. Spremni su zbog toga ratovati i ubijati. Nekad su to bili haridžije, rafidije, do današnje generacije koja proglašava nevjernicima svakoga ko se sa njima ne slaže.”⁵⁷

Ono što je zabrinjavajuće u današnje vrijeme jeste pojava novih sekti poput tekfirdžija koji naveliko šire smutnju među muslimanima proglašavajući mnoge kafirima.

Poređenje nekoga sa Allahom dž.š.

Smatrati da je nafaka u nečijim rukama te da ako bi taj nestao ne bi imao imetka i egzistencija bi mu bila ugrožena, ili da je neka osoba zaslužna za nešto te da nije nje ne bi se to desilo itd. Dužnost islamske uleme je da ljude upozoravaju da je svaka odluka, odredba i krajnji ishod u Allahovoj moći, a da ljudi nemaju moć u konačni rasplet bilo koje situacije ili stanja.

Novotarije u vezi kabura

Postoje mnoge novotarije prisutne kod onih koji malo znaju o islamu. Najbrojnije su: traženje izlječenja ili neke druge usluge od mrtvih. Mnogi

⁵⁶ Sejid Kutub, *Znakovi na putu*, str. 5, www.scribd.com

⁵⁷ El-Kelimeh, str: 55

na kabure poznatih ličnosti vežu dijelove odjeće i konce u nadi da će nerotkinja roditi ili se nestali čovjek konačno vratiti.

Smatranje nekih islamskih propisa prevaziđenim

Najčešći primjer toga je smatranje hidžaba i namaza prevaziđenim. Ova pojava je prisutna o posljednje vrijeme kao posljedica permanentnog pritiska na one koji se pridržavaju islamskih principa u odijevanju. Određeni slojevi i pojedinci u muslimanskom društvu popuštaju pod pritiscima okruženja, te nasjedaju na podvale da su određeni principi prevaziđeni.

Uslovi da se neka pojava tretira zabranjenom novotarijom

Da bi se neka pojava tretirala novotarijom treba:

1. Da bude u vjeri (u pitanjima vjere), Šerijatu, ibadetima, a ne u svakodnevnim životnim dozvoljenim stvarima. Slažu se u konstataciji da inovacije u ovosvjetskim stvarima - prijevoz, infrastruktura, školstvo, klasifikacija u raznim oblastima, objavljivanje knjiga, savremena priprema hrane, odjeća koja ne označava pripadnost nekoj vjerskoj skupini itd. nisu novotarija na koju se upozorava.

2. Da se kosi sa osnovama vjere. Ako se ta pojava tretira u nekom od šerijatskih principa onda se na to ne odnose Poslanikove a.s. riječi: „Svaka novotarija je stranputica.“⁵⁸

Posebni uslovi bid'atu'l hasene

Neki islamski učenjaci pored općih uslova da se neka stvar kvalifikuje bid'atom, spominju i uvjete za bid'a hasene.⁵⁹

- Da se na nju odnosi neki od već ustaljenih šerijatskih principa, ili da se sa tom pojavom postiže neki od željenih rezultata u Šerijatu. Primjer Omerovog r.a. određenja broja rekata teravih namaza na dvadeset čime se taj propis podvodi pod opće propise o noćnim namazima čiji broj rekata nije preciziran.

- Da se nipošto ne kosi sa nekom šerijatskom odredbom, kao ni da se sa njenim praktikovanjem ne ugrožava neki od sunneta. Ovaj uslov je najbolje definisao imam Gazali koji o pokuđenom bid'atu kaže:

⁵⁸ *Kelime ilmijje*, str. 12

⁵⁹ Isa Mani'i, *Davabitul-bid'atil-hasene*, str. 177

إنما البدعة المذمومة ما يصادم السنة القديمة أو يكاد يفضي إلى تغييرها

Pokuđena novotarija je ona koja se suprotstavlja Sunnetu ili prijeti da ga ugrozi.

- Da bi se neka nova stvar, pojava ili običaj smatrala pohvaljenom uvjet je i to da je u očima muslimana pozitivna. Ova stvar je jako bitna poslije toga da se ne kosi sa Kur'anom, Sunnetom, konsenzusom uleme i sl. Neki učenjaci dodaju i ovaj posljednji šart.

Status bid'ata (Hukmu bid'at)

Status o konačnoj ocijeni bid'ata zavisi od shvatanja njenog značenja. Oni koji ga definišu kao novinu koja može biti kako negativna tako i pozitivna status te novotarije posmatraju kroz njenu prirodu tako da može biti kako haram tako i vadžib.

Oni koji smatraju da je značenje bid'ata jedno, i to isključivo negativno, onda je i konačana ocjena i status te pojave jasan, što znači da je zabranjena.

Imam Karafi u pokušaju uspostavljanja precizne definicije bida'ata i formiranja konačnog stava po pitanju njenog statusa navodi sljedeće vrste bid'ata: „Kada se pojavi kakva novina, ona se, neminovno, posmatra pod lupu šerijatsko-pravnih normi i prema njoj će se postupiti shodno rezultatu tog ispitivanja. Ako se ispostavi da je po Šerijatu ta pojava haram onda je i njen status takav, a ako se ispostavi da je vadžib onda je svakako vadžib.”⁶⁰

Zaključak o novotarijama

Slijedenje vjere i napredak dunjaluka

Osnovna poruka islama je decidno slijedenje vjerskih pouka i učenja, dok je u pitanjima svakodnevnog života neophodan razvoj, inovacija i napredak. Vjera je upotpunjena i savršena od Gospodara svih svjetova – Allaha dž.š., te je zato nedopustivo i nepotrebno da se dalje razrađuje, nadograđuje i dopunjava: „*Danas sam vam vašu vjeru usavršio i upot-*

⁶⁰ Izet Ali Atije, *El Bid'atuhdiduha ve mevkifuha el-islami mniha*, str. 308

*punio Svoju blagodat prema vama i zadovoljan Sam da vam islam bude vjera.*⁶¹

Obožavanje Uzvišenog se zasniva na dva osnovna principa:

Prvi: Da se niko ne obožava osim Njega Uzvišenog. Sve što ljudi obožavaju (kipovi, životinje, idoli) ništavno je.

Drugi: Da se obožava samo na način koji je On odredio i u Objavi i Sunnetu Poslanika a.s. pojasnio.

Sve što se pojavi u vjeri, a nije regulisano Kur'anom i Sunnetom neprihvatljivo je. U sahih hadisima se kaže: „*Ko nešto izmisli u našoj vjeri što joj ne pripada, to se odbacuje.*“⁶² „*Ko uradi neko djelo koje nije zasnovano na Sunnetu, odbačeno je.*“⁶³

U drugom hadisu se kaže: „*Klonite se bid'ata; svaka novotarija je bid'at, a svaki bid'at je stranputica.*“⁶⁴

Ovim hadisima Poslanik a.s. je sačuvao vjeru od stvari i pojava koje su uništile prijašnje objave u kojima je dodavano ono što im nije pripadalo. Otežali su ono što im je Allah olakšao, zabranili su ono što im je dozvoljeno, a dozvolili ono što im je zabranjeno.

Tako su izmislili neke vidove obožavanja kroz monaštvo, isposništvo, neženstvo. Otežali su sebi zabranjujući neke dozvoljene i pohvaljene stvari: jelo, piće, kupanje. Te deformacije idu dotle da smatraju da je prljavština jedan od vidova približavanja Bogu, pa se godinama ne čiste itd. Zabilježeno je da su u Srednjem vijeku mnogi monasi vijek proveli, a da im tijelo nije dohvatila voda. „Nažalost“ - rekao je jedan „duhovnjak“ – „danas je došlo vrijeme da ljudi ulaze u kupatila.“⁶⁵

Islam je zabranio ovakav vid ponašanja jer predstavlja opterećenje za čovjeka. Poslanik a.s. kaže: „*Nemojte sebi otežavati da vam se oteža; bilo je naroda koji su sebi otežavali, pa im je Allah otežao. Njihovi ostaci su u manastirima i kućama.*“ Uzvišeni kaže: „*A monaštvo su izmislili, nije im*

⁶¹ Kur'an, 5:3

⁶² Mutefekun 'aleji; Buhari, *Sahih*, Kitabu's-sulhi, br. 2550 vidi: Fethu 'l Bari, 13/253, Muslim, *Sahih*, Kitabu'l akdije, bab: Nakdu'l ahkami'l batile, br. 1718; Šerh Nevevi, 1/35

⁶³ Buhari, *Sahih*, kitabu'li'itisam bi'l kur'an ve suneti, bab: Iza idžtehedel'amilu, br. 6918; Fethu 'l Bari, 13/253

⁶⁴ Ibn Medže, Sunen, kitab: E'l mukadime, bab: Itiba'u sune huklefa'i rašidin, 1/15, br. 42

⁶⁵ Ebu Hasen en-Nedevi, *Šta je svijet izgubio dekadencom muslimana*

*naređeno.*⁶⁶

Nasuprot ovom pretjerivanju u stvarima vjere koja znači neophodnost slijedenja, postoji fleksibilnost u svakodnevnim ovosvjetskim stvarima gdje je otvorena mogućnost za inovacije i razvoj.

Nema sumnje da je Poslanik a.s. podsticao na unapređenje činjenja dobrih djela, inovacije u stanovanju, nauci i istraživanju. U prilog tome ide i Poslanikov a.s. hadis u kome se kaže: „*Ko uspostavi lijep običaj u islamu imat će za to nagradu, kao i nagradu svih koji po tome budu postupali bez da im se umanju od njihove nagrade.*“⁶⁷

Ovo je bila praksa i prvih generacija. Ashabi su činili stvari koje nije Poslanik a.s., a koje je iziskivala potreba života i tok vremena. U tim stvarima su uvidjeli boljitak i prosperitet ummeta. Primjeri su mnogobrojni kao: sabiranje Mushafa, konsezus za hilafet, uspostava zatvora itd.

Ove generacije su se suprotstavile promjeni vjere, ali su u isto vrijeme vrijedno radile na poboljšanju uslova života. Nastale su mnoge naučne discipline: gramatika, stilistika, pravo, tefsir, hadiske discipline, kur'anska istraživanja itd. Dr. Jusuf Kardavi, osvrćući se na stanje ummeta danas, po ovom pitanju kaže: „Danas su se mnoge stvari kod muslimana promijenile. Zamrznuli su razvoj i inovacije u stvarima svakodnevnog života, a raspravljaju i mijenjaju vjerske stvari koje su već definisane i nepromjenljive.“⁶⁸

Dakle, danas je neophodno čuvati osnovne postulate islama koji su nepromjenljivi i jedinstveni za sve ljude i svako vrijeme, ali je također neophodno okrenuti se budućnosti i učestvovati u razvoju i napretku u stvarima koje su dozvoljene ili pak i naređene.

⁶⁶ Kur'an, 57:27

⁶⁷ Muslim, *Sahih*, kitab: E'l-ilm, bab: Men sen fi'l islami..., 4/2059, br. 1017

⁶⁸ Jusuf El-Kardavi, *Es-Sune masdaren li-l ma-rifeti ve-l-hadareti*, Daru Šuruk, str. 246